

01.09.2016

Jordi Carbonell i de Ballester (Barcelona 1924-2016) ens ha deixat aquest mes d'agost. N'hi ha hagut pocs com ell que hagin ajuntat la condició de gran patriota i intel·lectual i filòleg eminent.

L'any 2014, en el context de la celebració del centenari de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, Blanca Serra i Puig, vicepresidenta de la FOLC, va realitzar per encàrrec de la Presidència de l'IEC i de la seva Filial la Societat Catalana de Pedagogia una breu història de la Secció Filològica destinada a estudiants d'ESO, Batxillerat i Formació Professional, per tant a noies i nois d'entre 14-18 anys. Aquest treball, per ara inèdit, conté entrevistes en què membres de la Secció Filològica expliquen com van arribar a interessar-se per la filologia catalana i fan un repàs a les seves activitats i treballs dins i fora de la S.F i donen algunes opinions sobre l'estat de salut de la llengua catalana. Un dels entrevistats va ser Jordi Carbonell que en una llarga conversa a casa seva va parlar de la seva passió per la llengua i el país.

La publicació de les seves paraules ens semblen el millor record que li podem dedicar.

Blanca Serra i Puig

Vicepresidenta de la FOLC

ENTREVISTA A JORDI CARBONELL I DE BALLESTER Barcelona (Barcelonès),
1924-Barcelona 2016. Data d'ingrés a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis
Catalans:10.05.1972

1.- Vostè, segons l'Anuari de l'IEC, va ser nomenat membre numerari el 1972 a la Secció Filològica, però la seva relació de treball amb l'IEC i amb la Secció és molt més antiga: quan va entrar en contacte amb l'Institut i quines feines hi va fer?

En el moment en què l'Institut decideix no claudicar davant la dictadura triomfant que s'havia proposat anorrear-lo i es planteja seguir treballant en la clandestinitat, és a dir a partir dels primers anys quaranta, jo començo a treballar com a secretari redactor a la secretaria general amb el doctor Ramon Aramon. Ja abans havia freqüentat els Estudis Universitaris Catalans, que en casos particulars donaven formació en la recerca. Amb una universitat com la que hi havia en aquells moments, hostil i d'esquena al país, els EUC i l'IEC constituïen l'espina dorsal de la formació tècnica i intel·lectual per aquells que volíem fer recerca seriosa sobre el país.

2.- Com és que es va interessar per la filologia?

Estudiant el batxillerat a l'Institut de Batxillerat Menéndez i Pelayo ja em vaig interessar per la nostra llengua mogut per sentiments patriòtics i d'identificació amb la catalanitat. La llengua era el símbol més ostensible de l'existència de la nació i va ser ben natural començar a estudiar-la i lluitar per redreçar-la: per a mi era i és una única cosa.

3.- Vostè ha estat Secretari general adjunt de l'IEC des de 1984 a 1989: ha viscut doncs, la creació del Centre de Terminologia TERMCAT (1985) i l'aprovació d'uns nous estatuts (1988) que han marcat canvis importants en l'organització i funcionament de l'IEC: com valora avui aquests dos fets?

El Centre de Terminologia TERMCAT ara té una vida pròpia i és una peça fonamental per a l'ús del català i l'adaptació de la terminologia científica; és la prova fefaent que tots els intents per anorrear la llengua catalana han fracassat perquè l'instrument per mantenir la llengua al nivell de les exigències tècniques i científiques d'una cultura moderna de primer nivell l'hem creat - és el TERMCAT i funciona. La Comissió lexicogràfica treballa en el diccionari i té en compte els treballs del TERMCAT, evidentment. Quant als estatuts de l'Institut, si aquesta institució hagués pogut portar una vida normal, els estatuts s'haurien anat modificant per donar resposta a la seva vida creixent. Per tant el 1988 els estatuts havien quedat estrets i convenia ampliar el treball de les seccions i així es va fer. Les seccions es van ampliar de 8 a 21 membres i les societats filials van acollir a centenars de membres i l'Institut es va obrir al món científic jove. Ha augmentat, per tant, la relació viva entre l'Institut i la Universitat de la qual molts acadèmics en són professors i professores. Gran part de les aspiracions del que van ser els Estudis Universitaris Catalans es realitzen ara entre les universitats dels Països Catalans i l'IEC.

4.- Ha estat també secretari de la Secció Filològica del 1989 al 1995, per tant ha viscut l'aprovació de la Llei 8/1991 sobre l'autoritat lingüística de l'Institut. Com valora, per tant la creació el 1998 de l'*Acadèmia Valenciana de la Llengua*?

Aquesta llei sobre l'autoritat lingüística de l'Institut és important perquè estableix l'abast d'aquesta autoritat sobre tots els territoris de llengua catalana tinguin la forma administrativa legal que tinguin: ja sigui un estat com Andorra, un territori de l'Estat Francès com la Catalunya Nord un petit territori de Sardenya com L'Alguer a l'Estat Italià o les diferents comunitats autònomes dins l'Estat Espanyol: la valenciana, la de Catalunya, la de les Illes Balears i Pitiüses o el territori de la Franja de Ponent. En aquest sentit la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua jo la veig com la plasmació de l'intent de secessionisme polític i lingüístic i una prova del divorci creixent entre les universitats valencianes i el govern valencià. La seva existència continua sent traumàtica per als estudiosos de la nostra llengua: actualment hi ha membres de l'IEC que són membres també de l'AVL i altres membres de l'IEC que consideren que és incompatible aquesta doble adscripció. De tota manera les relacions entre l'IEC i la majoria de les universitats valencianes són excel·lents; l'IEC té seu a Castelló i a Alacant i es fan reunions sistemàticament a diverses ciutats dels Països Catalans. No hem d'oblidar que l'Institut d'Estudis Catalans és una de les poques organitzacions oficials,

institucionals d'àmbit reconegut de Països Catalans.

5.- Com a membre de la Secció Filològica quines feines han estat al seu càrrec?

La Secció filològica funciona per comissions: hi ha la comissió del diccionari o de lexicografia, la de toponímia i onomàstica, la de gramàtica... fins a sis comissions; així mateix de la Secció Filològica depenen les Oficines Lexicogràfiques, l'Oficina d'Onomàstica i l'Oficina de Gramàtica. Jo he estat director de l'Oficina d'Onomàstica del 91 al 96 a part de fer molts altres treballs.

6.- Quins altres treballs han estat importants per a vostè?

La meva docència com a catedràtic a la universitat de Càller a Sardenya i els meus sis anys com a director de la *Gran Enciclopèdia Catalana* dels seus inicis fins a 1971.

7.- Durant aquests 100 anys d'activitat acadèmica quina seria al seu parer l'obra més important

que ha elaborat la secció, quina seria “la joia de la corona” d’aquests 100 anys?

Les *Normes Ortogràfiques* publicades l’any 1913 que van ser declarades oficials per la Mancomunitat de Catalunya i el conegut *Diccionari Ortogràfic* i el *Dic*

cionari general de la llengua catalana

de Pompeu Fabra, que és adoptat per l’IEC com a diccionari normatiu. És admirable com aquestes obres van aconseguir en poc temps un amplíssim consens de tota la societat dels Països Catalans de forma totalment voluntària i democràtica

8.- Quines tres personalitats han estat més decisives ens aquests 100 anys dins la secció filològica?

Jo en destacaré no 3 sinó 6: Antoni Maria Alcover, Pompeu Fabra, Joan Coromines, Francesc de Borja Moll, Ramon Aramon i Manuel Sanchis Guarner: sense ells l’estudi de la llengua catalana i l’IEC no haurien aconseguit l’excel·lència que ells ens han llegat: el *Diccionari Català-Valencià-Balear*

conegut com l’Alcover-Moll, els treballs i el diccionari de Fabra, l’immens *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* i els vuit volums de l’

Onomasticon Cataloniae

on es documenten tots els noms de lloc dels Països Catalans de Joan Coromines i en fi la dedicació i els treballs del barceloní Ramon Aramon dirigint la revista

Estudis romànics

i el valencià Sanchis Guarner amb la seva

Gramàtica valenciana.

Cal saber que, si durant els anys més amargs de dictadura franquista l’Institut no va capitular ni va desaparèixer, és gràcies a gent com Aramon, que hi van dedicar els millors anys de la seva

vida.

9.- Vostè té en la seva biografia una important tasca política i amb això enllaça amb els trets personals d'altres membres de l'Institut com el seus fundadors Prat de la Riba, Puig i Cadafalch, Pere Coromines, o membres de la Secció Filològica com Lluís Nicolau d'Olwer, li sembla important que l'Institut sempre hagi comptat amb membres que han estat lligats a la política a més de ser erudits i estudiosos d'alt nivell?

Del que estic convençut és que no n'hi ha prou amb ser savi; a més a més s'ha de tenir consciència nacional i treballar racionalment i amb passió pel país a partir d'aquesta consciència; a mi m'ha empès a estudiar tant l'afany científic com la consciència i l'estimació, o sigui el patriotisme, pel meu país. Això m'ha costat disgustos com la meva expulsió del professorat universitari el 1972 i persecucions, però m'ha donat també moltes satisfaccions com la meva relació amb la Universitat Catalana d'Estiu, la meva militància a l'Assemblea de Catalunya i a ERC i l'estimació dels meus conciutadans. La tasca de l'IEC per les circumstàncies que ha viscut i viu el nostre país sempre ha tingut aquest plus de dedicació patriòtica i no exclusivament erudita.

10.- Com a filòleg, estudiós de la llengua i polític, quina és la seva percepció de la salut del català i de les seves possibilitats de futur?

Comparteixo les preocupacions expressades per l'IEC en la seva declaració *L'ús social de la*

llengua catalana

d'octubre de 2004 on denuncia que el català és, encara avui, una llengua minoritzada en la seva pròpia àrea lingüística. Jo tinc l'esperança que, si la llengua catalana ha sobreviscut als intents d'un autèntic genocidi cultural, ara té més possibilitats de fomentar la lleialtat lingüística, incorporar nous parlants i avançar cap a la normalitat.

11.- Quina opinió li mereix el català que fan servir oralment i per escrit els professionals dels mitjans de comunicació, les personalitats del món polític, empresarial, de la cultura, de l'esport...?

En general és un català precari i poc exigent però hi ha situacions molt diverses: els professionals de Catalunya Ràdio tenen, en conjunt, un nivell acceptable, els de TV3 ja no tant; oferir un model bo a TV i ràdios és fonamental; entre els polítics hi ha gent que exhibeix un ús molt bo com Carod o Benach i d'altres un ús molt dolent com Saura o Clos. El nivell que s'exigeix als polítics en qualsevol llengua però sobretot en la pròpia del país és baix i el mateix passa amb altres dirigents econòmics o socials de la societat.

12.- Dins dels programes de recerca vostè porta la direcció de la publicació de l'obra gramatical d'Antoni Febrer i Cardona: Qui era Antoni Febrer i com està aquesta publicació?

Antoni Febrer era un gramàtic i escriptor de Maó que visqué entre el segle XVIII i el XIX. Les seves idees gramaticals tenen un caràcter totalment innovador i racional; aclarí la consciència

d'unitat lingüística de les terres catalanes. És important també com a compilador de poesia popular. Els seus estudis lingüístics es conserven manuscrits i ara la Secció Filològica els anirà publicant per facilitar la seva difusió. Hem publicat el seu *Diccionari menorquí-espanyol-francès-llatí* i ara hi ha en curs de publicació els seus estudis gramaticals.

13.- Va participar en l'apadrinament de paraules? Quina paraula va apadrinar o apadrinaria ara mateix?

No hi he participat ni tampoc he tingut ocasió de participar en el voluntariat lingüístic. Apadrinaria els pronoms febles, que són d'una riquesa i expressivitat extraordinàries.